

Ėmanuil Ūngurianu și organizarea parohiei ort. rom. Timișoara - Principele Carol.

Ėnființarea unei parohii în Timișoara cartierul Principele Carol (Iosefin) a fost o dorință veche a Românilor ort. din acest cartier. Pe această chestiune desigur că se vor fi frământat mult bieții Români din Iosefin. Din scriptele pe cari regretatul Emanuil Ūngurianu le-a pus la dispoziția Oficiului nostru parohial, în ziua de 30 Decemvrie 1927, suntem în situația de a reconstitui măcar în parte ostenelele cari s'au depus în acest scop.

Cea dintâi urmă în legătură cu lucrările pregătitoare în vederea înființării unei parohii și zidirea unei Biserici ort. rom. în cartierul Principele Carol datează din anul 1901. Oficiul Central statistic din Budapesta răspunde unei adrese a locuitorului Iacob Marian din numitul cartier, că „cererea de a i-se comunica numărul locuitorilor ort. rom. din Timișoara-Iosefin nu poate fi satisfăcută, întrucât recensământul populației s'a făcut nu după cartiere. ci pentru orașul întreg. Datele statistice pentru naționalitatea și confesiunea locuitorilor din Timișoara nu pot fi comunicate, deoarece materialul de recensământ încă nu este prelucrat“.

Copia de pe decusul Veneratului Consiliu eparhial din Arad. luat în ședința din 12,25 Ianuarie 1902, face pomenire de „Protocol conferinței credincioșilor noștrii din Timișoara-Iosefin, ținută la 22 Decemvrie 1901, în cauza de a înființa parohie de sine stătătoare și școală confesională română“. Nu suntem în situația de a comunica numele inițiatorului acelei conferințe din 22 Decemvrie 1901, însă tot din decusul amintit al Veneratului Consiliu eparhial din Arad putem deduce sufletul acestei acțiuni, fiindcă în acelaș decus se mai cuprinde și clauzula de aprobare a contractului de donațiune făcut de soții Iacob și Lenca Marian, contract prin care ei donează întreaga lor avere evaluată în suma de 30.000 Coroane pentru înființarea unei școli confesionale și pentru zidirea unei Biserici ort. rom. în Timișoara-Iosefin.

Știind că sufletul mișcărilor religioase culturale în acele vremuri nu numai în Timișoara, dar în întregul Banat, a fost Emanuil Ūngurianu, credem că putem afirma că acțiunea pornită în Iosefinul Timișorii va fi avut ca sfetnic și îndrumător pe Emanuil Ūngurianu, iar Iacob Marian, cel care și-a donat întreaga avere pentru zidirea unei Biserici ort. rom. și a unei școli confesionale

a fost unul dintre cei mai intimi și devotați colaboratori ai regretatului Ungurianu în acțiunea religioasă-culturală a Românilor din Timișoara. Regretatul Episcop Iosif Goldiș apreciind după cuviință donațiunea creștinească și românească a soților Iacob și Lenca Marian, a delegat pe parohul ort. rom. din Fenlac, Moise Babescu, să vină la Timișoara și să roage pe soții Iacob și Lenca Marian să meargă la Arad“, ducând cu ei portretele lor spre a putea fi așezate în salonul Episcopiei în rândul celorlalte portrete ale binefăcătorilor și virtuoșilor creștini“. Această intenție cu ade-vărat creștinească a regretatului Episcop Iosif Goldiș nu s'a realizat fiindcă zadarnic am căutat să gășesc în salonul Episcopiei din Arad portretele donatorilor Iacob și Lenca Marian, ele nu sunt acolo. În 12 Iulie 1903 Iacob Marian face o adresă Consiliului eparhial din Arad, cerând cuvenita autorizație să poată întreprinde o colectă pe întreg teritoriul Mitropoliei ort. rom. din Ardeal și Banat în scopul de a aduna mijloacele necesare pentru zidirea Bisericii parohiale din Timișoara-Iosefin. Cererea aceasta o motivează cu faptul că donațiunea făcută de el și soția sa „este cu mult prea neînsemnată față de recerințele multe și mari ce se ivesc la o astfel de întreprindere. Dorind din inimă ca dorința fierbinte a sufletului meu să se poată realiza până când bunul Dumnezeu mă ține la viață, descopăr cu toată insistența Prea Sfinției Voastre și Ven. Consistor dorința și respective rugarea mea: ca să binevoiți în calea sa a-mi da încuviințarea, ca să pot întreprinde în scopul realizării planului meu, o colectă în întreaga Mitropolia noastră din țară“. Tot în această adresă de o impresionantă grijă, ca nu cumva planul lui să se zădărnicească propune instituirea și aprobarea unui „comitet executiv carele să steie responsabil cu faptele sale Venerabilului Consistor. În aceia comisiune propun denumirea membrilor: George Berariu, Nicolae Broștean, Pavel Pisica, Mihai Mioc, Ioan Cruici, Nicolae Zahari, Costa Mihailovici și subscrisul Iacob Marian“. Consistoriul din Arad abia în ședința sa din 11/24 August 1904 s'a ocupat de cererea lui Marian, deci după un an și mai bine, iar Oficiul protopopesc al Timișorii s'a grăbit după alte 13 luni, anume la 3/16 August 1905 să comunice lui Marian decisiul Consistoriului în chestiunea cererii lui din 12 Iulie 1903. Se pare că această zăbavă neînțeleasă a autorității bisericești a făcut ca lucrurile să rămână baltă.

Chestiunea înființării parohiei ort. rom. din Timișoara-Iosefin și chestiunea zidirii unei Biserici parohiale a devenit din nou actuală abia în anul 1921, când această problemă a fost reluată cu toată vigoarea de către regretatul Emilian Ungurianu. Mulțumită ascendentului moral pe care îl avea asupra dec. protopop Trifon Miclea dela Satul-nou, acesta introduce în testamentul său un adaus prin care dispune: „Las din avere 10.000 cor. adecă zece mii coroane înființândei metropolii, arhiepiscopii sau episco-

pii din Timișoara-Cetate. Las câte 1000 cor., adică unamie co-roane înființândelor parohii ort. rom. din Timișoara-Cetate și Timișoara-Carolin (Iosefin)“. Acest adaus l-a făcut în testamentul său dec. prota Miclea în ziua de 4/17 Iulie 1921. Înțeleptul ctitor de așezăminte religioase, culturale și sociale, Emanuil Ungurianu, cunoștea prea bine psihologia românilor și de aceia, spre a-i întări în credința că hotărârile luate în adunarea generală a românilor din Iosefin, convocată și prezidată de el în ziua de Duminecă, 17 Aprilie 1921, în sala de ședințe a Primăriei, când s'a făcut o dare de seamă asupra lucrărilor pregătitoare cari s'au făcut pentru înființarea parohiei și când s'a ales cel dintâi Comitet parohial pentru Iosefin, nu vor rămânea literă sau vorbă moartă, a căutat ca prin dărnicia sufletelor înțelegătoare să îmbărbăteze la muncă și să trezească încredere în reușita acțiunii începute. Așa se explică dania dec. prota Miclea din Satul-nou. Din întâiul comitet parohial al parohiei pe cale de a lua ființă au făcut parte: președinte: Dr. Nicolae Imbroane; membri: Todor Cosor, Todor Stoianovici, Mihail Iancu, Dr. Gheorghe David și Nicolae Nicorescu. Administrator parohial a fost ales în acea adunare generală Preotul Ștefan Oprean, profesor de religie la Școala de arte și meserii. Președintele comitetului parohial Dr. Nicolae Imbroane și Pr. Ștefan Opreanu în adresa semnată de ei trimit scaunului protopopesc al Timișorii în luna Iulie 1921, protocolul de constituire al parohiei, protocolul de alegere al comitetului și epitropiei parohiale rugând să fie înaintate acele acte cu propunere de aprobare Consistoriului diecezan din Arad. Consistoriul diecezan din Arad în ședința din 29 Iulie 1921 încuviințează hotărârea credincioșilor dn filiala Timișoara-Iosefin, luată în adunarea generală de constituire ținută în 17 Aprilie 1921, prin care s'a decretat înființarea unei parohii matre și ia la cunoștință alegerea provizoră a comitetului și epitropiei parohiale. Se provoacă credincioșii din filiala Timișoara-Iosefin ca să dovedească conform art. 3 din Statutul Organic că sunt în stare să susțină parohie matră și să arate ce obligamente iau asupra lor pentru susținerea parohiei matre cu toate prestațiunile uzitate și conscrise.

Ca urmare la acest decis al Consistoriului diecezan Comitetul parohial se adresează Comitetului comunal al orașului Timișoara, ca să asigure viitorului paroh al nou înființatei parohii din Timișoara-Iosefin aceiași retribuție de care beneficiază preoții din parohiile deja în ființă.

Consiliul comunal, în frunte cu primarul din acea vreme Dr. Cornel Groșoreanu, luând în discuție cererea Comitetului parohial din Timișoara-Iosefin, în ședința sa din Septemvrie 1921 decide: „Salariile anuale ale parohilor din cele două parohii nou înființate se fixează în mod definitiv și irevocabil la suma de 2640 Lei anual. Pe lângă aceasta se mai asigură nouilor parohi toate aju-

toarele și interesele de cari beneficiază dela comună preoții dela celelalte parohii în ființă“.

Comitetul parohial din Timișoara-Pr. Carol în adresa sa din 4 Oct. 1921 comunică Consistoriului în copie decisiul consiliului comunal referitor la retribuția viitorului paroh al acestei parohii. „Stola — așa se spune mai departe în această adresă — se va introduce cu care este în vigoare, în toate comunele bisericești din orașe, iar după ce vom căpăta dela Ven. Consistor decisiul despre aprobarea definitivă a parohiei, vom cere dela guvern, ca să întregască din partea statului salariul parohului conform legii despre dotațiunea preoției urbane. Birul preoțesc se abandonează, căci în oraș nu se poate încasa“. În continuare se mai arată rezultatul recensământului făcut în Timișoara și anume indicându-se că în Timișoara-Pr. Carol sunt 1595 suflete, cu 30 suflete mai multe decât în Timișoara-Elisabeta. Această adresă a comitetului parohia a rămas fără răspuns. Paralel cu acțiunea de a câștiga aprobarea forurilor bisericești pentru înființarea și organizarea parohiei din Timișoara-Pr. Carol, Comitetul parohial s'a nevoit să gsească modalitatea instalării unei Capele pentru necesitățile religioase ale credincioșilor din acest cartier. În adresa din 30 Octombrie 1921, adresă înregistrată la oraș sub Nr. 30361/921, Comitetul parohial din Pr. Carol solicită mijloacele materiale pentru instalarea unei Capele în Școala primară de stat din Piața Scudier. Cum însă solicitata aprobare pentru inactivarea oficială a parohiei nu venia dela Consistoriul diecezan, inițiativele entusiaste au trebuit să se zădărnicească. Fostul întâi președinte al Comitetului parohial Dr. Nicolae Imbroane convingându-se că autoritatea bisericească nu înțelege să sprijinească acțiunea religioasă bisericească a mirenilor, dar mai ales convingându-se că Protopopul din acele vremi de toate se ocupă numai de biserică nu, a crezut că este mai bine să demisioneze din fruntea comitetului parohial. În anul următor 1922, Emanuil Ungurianu reia chestiunea dela început. Lansează o colectă în numele celor două parohii nou înființate, pentru adunarea banilor necesari la zidirea celor două biserici parohiale. Rezultatul acestei colecte a fost: 48.000 Lei. În acelaș timp se interesează de soarta fundațiunii „Iacob și Lenca Marian“. Consistoriul diecezan prin adresa sa din 22 Nov. 1926 trimite în copie contractul de donațiune cu observarea că averea fundațiunii se află depusă la „Timșiana“ și atinge suma de 70.000 Lei. În repetite rânduri stând de vorbă cu regretatul Emanuil Ungurianu despre parohia din Timișoara-Pr. Carol, am avut prilejul să constat revolta abia stăpânită din cauza actului fostului Protopop al Timișorii, care călcând dispozițiunile contractului de donațiune, cu dela sine putere a înstrăinat pe un preț de batjocură un patrimoniu valoros din cartierul Pr. Carol.

Mulțumită stăruinței cu adevărat eroice pe care Emanuil Un-

griuanu a depus-o, fără nici un fel de concurs din partea autorității bisericești, ba câte odată chiar împotriva aceleia, s'a putut obține dela Comisia județeană pentru reforma agrară 32 jugh. sesiune parohială, 10 jugh. pământ bisericesc și 6 jugh. pământ cantoral pentru parohia din „Principele Carol“ dupăcum se vede din procesul verbal dresat în 22 August 1925 în cancelaria Consilieratului agricol din Timișoara. În acelaș timp a făcut prin autoritatea sa ca atât Primăria orașului Timișoara cât și Prefectura jud. Timiș-Torontal să ia în buget an de an sume mai mari pentru augmentarea fondului de zidire pentru cele două biserici parohiale din Timișoara-Cetate și Timișoara-Pr. Carol.

Dărnicia Primăriei orașului Timișoara și a județului Timiș-Torontal se esplică prin devotamnetul pentru biserica strămoșească a d-lor Dr. Lucian Georgevici, fost primar și Dr. Iuliu Coste, fost prefect. În timpul cât acestei doi oameni de inimă au stat în fruntea orașului Timișoara și județul Timiș-Torontal, s'a făcut dotarea parohiei cu terenul pentru zidirea bisericii și în acelaș timp s'au pus bazele fondului de zidire al bisericii. Simțul de dreptate cere să facem pomenire la acest loc de rolul important pe care l-au avut în această acțiune și d-nii Dr. Dimitrie Nistor și Gheorghe Birăescu, foști consilieri culturali ai orașului Timișoara. Toți cei pomeniți au fost colaboratori intimi în acțiunile mari pe teren cultural, religios și social ai regretatului Emanuil Ungurianu.

În ziua de 30 Decemvrie 1927, când a făcut predarea averii parohiei din Timișoara-Pr. Carol, fondul de zidire al bisericii se urca la aproape trei milioane Lei. Tot prevederii și activității sale de fecare zi este a se mulțumi că s'a câștigat teren pentru zidirea bisericii și casei parohiale în parohia „Principele Carol”.

Dotat cu simț de prevedere ca nimeni altul, nu s'a mulțumit numai cu decisiul Ministerului de Interne, prin care s'a aprobat hotărîrea Consiliului municipal Timișoara, hotărîre prin care se dona parohiei Pr. Carol terenul 1319.8 stânjeni pătrați din Piața Asanești, în scopul ca pe acest teren parohia să-și construiască biserica, casă parohială și eventual și alte clădiri necesare, ci în adresa sa din 8 Mai 1926 a cerut să se facă predarea în posesiunea și înscrierea dreptului de proprietate pe seama parohiei a terenului donat. „Deoarece proprietatea e asigurată contra oricărei abuzuri și eventualități de rea credință numai prin predarea în posesiune și prin înscrierea dreptului de proprietate în cartea funduară se arată necesitatea absolută ca terenul 1319.8 stânjeni pătrați din Piața Asanești să se dea în posesiunea comunei bisericești ort. rom. din suburbiul Iosefin și în cartea funduară să se înscrie definitiv dreptul de proprietate al acestei comune bisericești”.

De ce imensă valoare a fost această prevedere și înțelepciune a lui Ungurianu s'a văzut îndată după moartea lui, când până și

români, inconștienți desigur, s'au găsit alături de populația minoritară să ceară ca Primăria să împiedice credincioșilor din parohia Pr. Carol de a-și zidi biserica pe terenul donat în Piața Asanești. Adresa din 8 Mai 1926 nu a rămas din fericire și spre lauda primarului din acele vremuri Dr. Ioan Doboșan fără rezultat, căci în 12 Noembrie acelaș an s'a semnat contractul de donațiune pentru terenul cedat în Piața Asanești comunei noastre bisericești și în acelaș timp prin decisiunea Judecătoriei Urbane Secția Cărții Funduare Nr. 7917/1926 a fost înscris în cartea funduară dreptul de proprietate al comunei bisericești asupra terenului donat.

Pentru cunoașterea înțelepciunii profunde a lui Emanuil Ungurianu, credem de bine să redăm în întregime apelul pe care l-a adresat Reuniunii Femeilor Române din Timișoara pentru sprijinirea acțiunii de zidire a celor două biserici parohiale ort. rom. din Timișoara.

Stimată Doamnă Prezidentă!

Comunele noastre bisericești din orașul intern și din suburbiul Principele Carol (Iosefin), fiind acum organizate, am început acțiune ca să adunăm fonduri pentru clădirea bisericilor și având necesitatea ca pentru fiecare biserică să avem la dispoziție cel puțin 10 milioane Lei, ca să putem efectui clădirea trebuie să clădim biserici cât degrabă în amândouă, pentrucă din punct de vedere religia moral ni se sălbătesc credincioșii bisericii noastre, dar mai cu seamă tineretul, deci suntem necesitați a recurge la toți factorii societății și a credinței noastre ca să colaboreze la adunarea fondurilor cel puțin în așa măsură, ca să putem începe clădirile.

Intre factorii cari au să colaboreze la această acțiune, trebuie să invităm și Reuniunea Femeilor Române condusă de Dvs., având reuniunea Dvs. posibilitatea prin aranjarea unui ceai cu dans în favorul fondurilor de clădire, a contribui în măsură considerabilă, căci un ceai cu dans pus la cale cu activitate însufletită sigur, că aduce o sumă considerabilă în favorul fondurilor, care sumă se va împărți în părți egale.

În acest scop măreț ne adresăm către Dvs. cu rugarea ca în decursul primăverii să binevoiți a aranja un ceai cu dans, în favorul acestor fonduri.

Până când se va termina clădirea bisericilor, reuniunea Dvs. ar avea în tot anul a aranja pentru acestea fonduri câte un ceai cu dans, iar după terminarea clădirilor, când va junge rândul la intrarea bisericilor, atunci va avea reuninea Dvs. încă o datorință față de neam și biserică, ca să colaborați la înzestrarea internă a bisericilor.

Timișoara, la 24 Februarie 1927.

Cu destinsă stimă:
Emanuil Ungurianu.

N'a uitat de parohia noastră pe care el a ctitorit-o nici în testamentul său, fiindcă un sfert din avere a moștenit-o parohia noastră.

Sunt sigur că cele mai fericite clipe din viață au fost pentru Emanuil Ungurianu zilele în cari s'a făcut instalarea întâiului paroh din Timișoara-Pr. Carol și ziua de 8 Aprilie 1928, când s'a târnosit Paraclisul acelei parohii. I-a fost dat să vadă cu ochii întruparea idealului în a cărei slujbă a stat cu mai multă credincioșie decât mulți dintre slujitorii altarului.

Se cuvenea ca în cadrele unui succint istoric al parohiei ort. rom. din Timișoara-Pr. Carol să aducem prinosul de recunoștință acelor cari cu jertfelnicia, cu entuziasmul și cu ostenele lor ne-au indicat cărările de urmat în viață. Aceia cari vor să aprofundeze noțiunea „*apostolat laic*“ cerceteze activitatea ctitorilor parohiei noastre și se vor edifica pe deplin.

Pr. Ioan Imbroane